

Inge Mærkedahl, Uddannelsesmønstre og erhvervsstruktur i Danmark. En historisk og geografisk analyse af ungdomsuddannelserne 1945-1975, Socialforskningsinstituttets studier 37, København: Teknisk Forlag (i komm.), 1978. 156 s., kr. 23,00.

Efter en 2-3 års pause kom der i løbet af 1978 med udsendelsen af 3 større skrifter igen gang i Socialforskningsinstituttets publicering af uddannelses-sociologiske arbejder.

Et af disse er denne afhandling af Inge Mærkedahl, som kommer som den ottende rapport fra Socialforskningsinstituttets store undersøgelse af en generation unges uddannelses- og erhvervsvalg, den såkaldte ungdomsforløbsundersøgelse.

Ifølge hovedtitlen handler bogen om uddannelsesmønstre og erhvervsstruktur i Danmark, men det skal man ikke lade sig forlede af. Som det er set før, illustrerer spændingen mellem hovedtitlen, "Uddannelsesmønstre og erhvervsstruktur i Danmark", og undertitlen, "En historisk og geografisk analyse af ungdomsuddannelserne 1945-1975", også spændingen mellem den bog, forfatteren vist nok gerne ville have skrevet, og den bog, hun rent faktisk skrev - blandt andet på grund af datamaterialets karakter, men også af andre grunde.

Bogen tager altså 2 hovedproblemer op til behandling, nemlig dels hvad Inge Mærkedahl kalder den geografiske variation i uddannelsesmønstret, således som det har tegnet sig siden slutningen af 1960'erne og frem til midten af 1970'erne, og dels udviklingen i dette mønster i efterkrigstiden - eller i hvert fald så langt tilbage, som uddannelsesstatistikken på forskellige områder tillader. Hertil kommer dog en tredje hovedproblemstilling, nemlig den, der antydes med bogens hovedtitel. Inge Mærkedahl vil også analysere sammenhængen mellem på den ene side uddannelsesmønstre og udviklinger heri, og på den anden side erhvervsstrukturerne og udviklingerne heri, og gerne med den førte uddannelsespolitik som det formidlende led herimellem, altså en helt central problemstilling inden for uddannelsesforskningen.

Det empiriske materiale, der er til rådighed, ligger dog noget bedre til rette for en beskæftigelse med de to førstnævnte problemstillinger, og med Inge Mærkedahls åbenbare og tiltalende respekt for og ønske om sober dokumentation for fremlagte synspunkter medfører det derfor ganske automatisk, at tyngdepunktet i rapporten kommer til at ligge på netop disse to felter.

Udgangspunktet er som nævnt ungdomsforløbsundersøgelsens interviews. På dette grundlag vises det ganske klart, at der eksisterer væsentlige forskelle mellem by og land med hensyn til såvel delingen efter 7. klasse som den senere

Inge Mærkedahl, Uddannelsesmønstre og erhvervsstruktur i Danmark. En historisk og geografisk analyse af ungdomsuddannelserne 1945-1975, Socialforskningsinstituttets studier 37, København: Teknisk Forlag (i komm.), 1978. 156 s., kr. 23,00.

Efter en 2-3 års pause kom der i løbet af 1978 med udsendelsen af 3 større skrifter igen gang i Socialforskningsinstituttets publicering af uddannelses-sociologiske arbejder.

Et af disse er denne afhandling af Inge Mærkedahl, som kommer som den ottende rapport fra Socialforskningsinstituttets store undersøgelse af en generation unges uddannelses- og erhvervsvalg, den såkaldte ungdomsforløbsundersøgelse.

Ifølge hovedtitlen handler bogen om uddannelsesmønstre og erhvervsstruktur i Danmark, men det skal man ikke lade sig forlede af. Som det er set før, illustrerer spændingen mellem hovedtitlen, "Uddannelsesmønstre og erhvervsstruktur i Danmark", og undertitlen, "En historisk og geografisk analyse af ungdomsuddannelserne 1945-1975", også spændingen mellem den bog, forfatteren vist nok gerne ville have skrevet, og den bog, hun rent faktisk skrev - blandt andet på grund af datamaterialets karakter, men også af andre grunde.

Bogen tager altså 2 hovedproblemer op til behandling, nemlig dels hvad Inge Mærkedahl kalder den geografiske variation i uddannelsesmønstret, således som det har tegnet sig siden slutningen af 1960'erne og frem til midten af 1970'erne, og dels udviklingen i dette mønster i efterkrigstiden - eller i hvert fald så langt tilbage, som uddannelsesstatistikken på forskellige områder tillader. Hertil kommer dog en tredje hovedproblemstilling, nemlig den, der antydes med bogens hovedtitel. Inge Mærkedahl vil også analysere sammenhængen mellem på den ene side uddannelsesmønstre og udviklinger heri, og på den anden side erhvervsstrukturerne og udviklingerne heri, og gerne med den førte uddannelsespolitik som det formidlende led herimellem, altså en helt central problemstilling inden for uddannelsesforskningen.

Det empiriske materiale, der er til rådighed, ligger dog noget bedre til rette for en beskæftigelse med de to førstnævnte problemstillinger, og med Inge Mærkedahls åbenbare og tiltalende respekt for og ønske om sober dokumentation for fremlagte synspunkter medfører det derfor ganske automatisk, at tyngdepunktet i rapporten kommer til at ligge på netop disse to felter.

Udgangspunktet er som nævnt ungdomsforløbsundersøgelsens interviews. På dette grundlag vises det ganske klart, at der eksisterer væsentlige forskelle mellem by og land med hensyn til såvel delingen efter 7. klasse som den senere

uddannelsessøgning i 16-19 års alderen. Derefter går Inge Mærkedahl over til at se på, om der også mellem regioner er forskelle, idet hun dog nu ikke længere kan klare sig med ungdomsforløbsundersøgelsens materiale, men må benytte den offentlige uddannelsesstatistik.

Den grundlæggende inddeling i regioner hviler på en pragmatisk erkendelse af, at efter 1970 må amtskommunerne danne grundlaget for en sådan inddeling, hvis man ønsker at holde sig til et forholdsvis beskedent antal regioner. Her er benyttet en inddeling af landet i 7 regioner, som er yderst rimelig, selv om i hvert fald to forhold lader sig diskutere. Det ene er inkorporeringen af det nuværende Viborg amt i Vestjylland, hvor man med mindst lige så stor ret kunne plædere for, at det skulle regnes med til Nordjylland. Både i denne og i andre undersøgelser har det imidlertid vist sig, at forskellen mellem Nord- og Vestjylland på en lang række analytiske dimensioner er yderst beskedent, så konsekvenserne heraf for resultaterne er ikke store. Vigtigere er det imidlertid nok, at Hovedstadsregionen ikke er søgt opsplittet. Man kunne sikkert med betydelig fordel have opdelt den i to regioner - dels Københavns og Frederiksberg kommuner i en egentlig centrumsregion, dels de tre hovedstadsamter i en region for sig. På en lang række områder har det vist sig at være en hensigtsmæssig sondring, som vel også ville have givet udslag her. Og så ville man tilmed have undgået at operere med så store størrelsesforskelle mellem de enkelte regioner med hensyn til antal uddannelsessøgende, som tilfældet er nu.

Hovedkonklusionen er under alle omstændigheder, at der ikke siden slutningen af 1960'erne har eksisteret markante forskelle mellem de undersøgte regioner med hensyn til deling efter 7. klasse eller uddannelsesmønster i 16-19 års alderen. Der er selvfølgelig visse mindre forskelle alligevel, hvor Hovedstadsregionen danner det ene yderpunkt med flest i 1. real (48 pct. i 1968/69) og i gang med en gymnasial uddannelse (30 pct. af de 18-årige i 1975) og Sønderjylland det andet (henholdsvis 42 pct. og 16 pct.). På baggrund af andre undersøgelser er det interessant, at Vest- og Nordjylland her placerer sig nærmere ved landsgennemsnittet end Sønderjylland.

Samtidig med at Sønderjylland i 1975 havde væsentligt færre i gang med en gymnasial uddannelse end de øvrige regioner, havde landsdelen flere, der var i gang med en faglig uddannelse (32 pct.) og færre (også 32 pct.) i den egentlige restgruppe - for nu at fastholde det triste udtryk, som uddannelses-sociologerne har formet - end man ser i de 6 andre regioner.

Uddannelsesstatistikken er åbenbart således indrettet, at det ikke er muligt at kombinere den regionale betragtningsmåde med den sondring mellem by og land, som viste mere udtalte forskelle i uddannelsesmønster. Det ville

ellers have været en rimelig - og for en dybere forståelse nødvendig - udvikelse af analysen at undersøge, i hvilken grad uddannelsesmønstrene er forskellige i by- og landdistrikter inden for de forskellige regioner.

Rapportens andet hovedproblemområde er udviklingen siden 1945 i tilgangsfrekvenser til lærlinge- og EFG-uddannelserne, til de gymnasiale uddannelser og residualt bestemt også til restgruppen. Fremstillingen af disse forhold viser kort fortalt en kraftig udvikling i tilgangen til de gymnasiale uddannelser, medens de faglige uddannelser først steg kraftigt i efterkrigstidens første 20 år, hvorefter et væsentligt fald er sat ind. Tilsvarende er restgruppen faldet meget kraftigt i størrelse, også selv om der har været en bemærkelsesværdig stabilitet i gruppens størrelse i perioden 1965-75. Dette afsnit (4.2) er faktisk identisk med Inge Mærkedahls bidrag til U90's bind 2,¹ et forhold, der ikke behøver at skjules helt. Det havde også været rimeligt med en antydning af, hvorfor 1976-tallene er fjernet i tabel 4.1,² medens de findes - om end med overraskende værdier - i U90-versionen. Hvis forklaringen er, at der er fejl i U90 på dette ene sted, havde det vel været bedre med en simpel korrektion end den nu valgte fremgangsmåde, som kun pirrer nysgerigheden?

Samspillet mellem udviklingen i uddannelsesmønstre og udviklingen i erhvervsstruktur er vanskeligt at behandle, og reelt nøjes forfatteren da også med at konstatere nogle interessante tidsmæssige sammenfald. Behandlingen af sammenhængen mellem udviklingen i uddannelsesstrukturen og aspekter af de sidste 30 års uddannelsespolitik er der mere kød på, om end man også her må konstatere - uden bebrejdelse - at væsentlige spørgsmål - for eksempel om restgruppen - fortsat er ubesvarede.

Det er en noget mere taknemmelig opgave at analysere udviklingens karakter henholdsvis i by og på land og inden for de 7 regioner. Her kan det klart vises, hvorledes det nu iagttagelige mønster er fremkommet ved en lang række udviklingsprocesser, der bedst sammenfattes ved ét ord: udligning. Påvisningen heraf sker med god sans for udnyttelsen af det noget heterogene materiale, der er til rådighed.

Afslutningsvis rejses spørgsmålet om konsekvenserne af en udvikling, hvor den lokale og regionale uddannelsessøgning i højere og højere grad hænger sammen med den samlede økonomiske struktur på landsplan. Spørgsmålet er ikke

1) Inge Mærkedahl, "Udviklingen i tilgangen til de væsentligste ungdomsuddannelser gennem de sidste tredive år", U90. Samlet uddannelsesplanlægning frem til 90'erne, Bind 2, København: Undervisningsministeriet, 1978, pp. 106-118.

2) P. 46.

enkelt at besvare, men Inge Mærkedahls konstatering af, at det må føre til et krav om, at den lighedsskabende uddannelsespolitik i geografisk henseende bliver fulgt op af en lokaliseringspolitik inden for industri og serviceerhverv, som i højere grad tilgodeser de mindre udviklede regioner, virker yderst rimelig.

Alt i alt er der altså tale om en velskrevet og god lille rapport, som på en både sober og sikker måde redegør for væsentlige dele af det udviklingsmønster, der siden krigen har kunnet konstateres inden for de 16-19-åriges uddannelsesvalg og i delingen efter 7. klasse.

Jørgen Elklit

Socialdemokratiet: En socialdemokratisk lokaliseringspolitik, København, 1978.

På en række uddannelsesinstitutioner med fagtraditioner omkring fysisk planlægning og rumlige strukturer er der i de senere år blevet publiceret regionalpolitisk orienterede analyser, indeholdende forskellige overvejelser omkring statens intentioner. Disse arbejder har på mange måder haft en ret spekulativ karakter, idet det har skortet på egentlige politiske hensigtserklæringer fra de statsbærende partier, såvel som fra de betydeligste interesseorganisationer.

Hvad de sidste angår, har såvel industrirådet, som arbejderbevægelsens erhvervsråd i det forløbne år offentliggjort en første stillingtagen til aspekter af regionalplanlægningsfeltet.

Et langt videre sigte - omfattende hele spørgsmålet om ulige regional udvikling, arealanvendelsesstyring og fysisk planlægning - har imidlertid det udspil, der danner grundlaget for de følgende betragtninger: nemlig debatoplægget: "En socialdemokratisk lokaliseringspolitik".

Oplægget er udarbejdet af et udvalg med deltagelse af så prominente socialdemokratiske politikere som Erling Dinesen, Ivar Nørgaard og Erling Jensen, og en række særligt sagkyndige, bl.a. SID-formanden fra Hanstholm, Peter Sand Mortensen, og Mogens Lykketoft fra Arbejdernes Erhvervsråd. Udvalget, der blev nedsat på den socialdemokratiske kongres i 1973 - har haft til opgave at analysere den igangværende regionale udviklingsproces og de eksisterende offentlige styringsmuligheder og på den baggrund udforme et samlet forslag til en socialdemokratisk politik på området.

Udvalget fastsætter 3 såkaldte "hovedhjørneste" for den socialdemokratiske regionalpolitik, nemlig LIGHED, ARBEJDE og NÆRHED. Medens de to første er gamle